



Alvar, Aino, Elissa och jag (Andrea Tavares)

I juli 2026, skrevs 13 byggnader signerade Aalto in på Unescos världsarvslista. Verken som kommit att förknippas med namnet är resultatet av ett framgångsrikt samarbete mellan Alvar, Aino, Elissa, arkitektkontoret och andra designpartners. Tidigare samma månad reste jag till Finland för att uppleva Aaltos livsverk. Jag vill rikta ett stort tack, eller *kiitos*, till Ernst Hawermans stipendiefond som möjliggjorde min resa till Helsingfors och Jyväskylä!

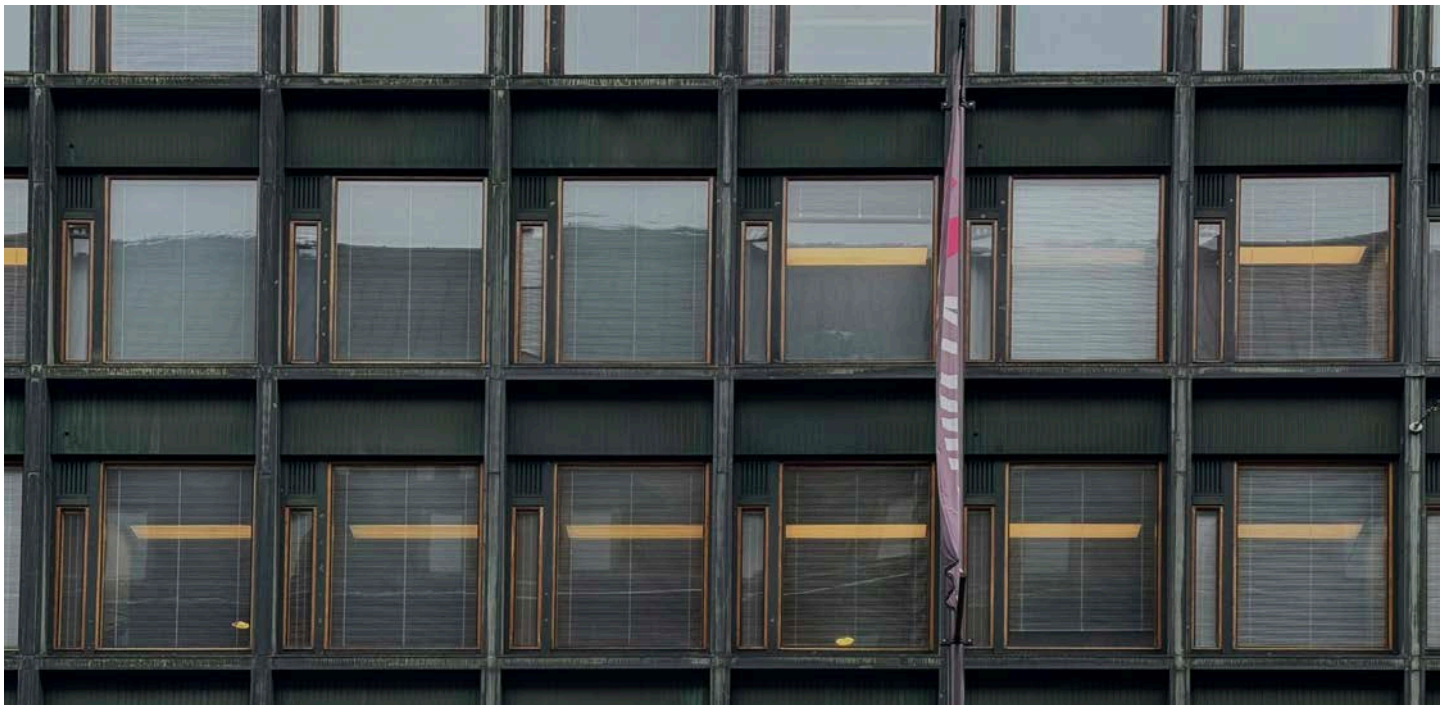
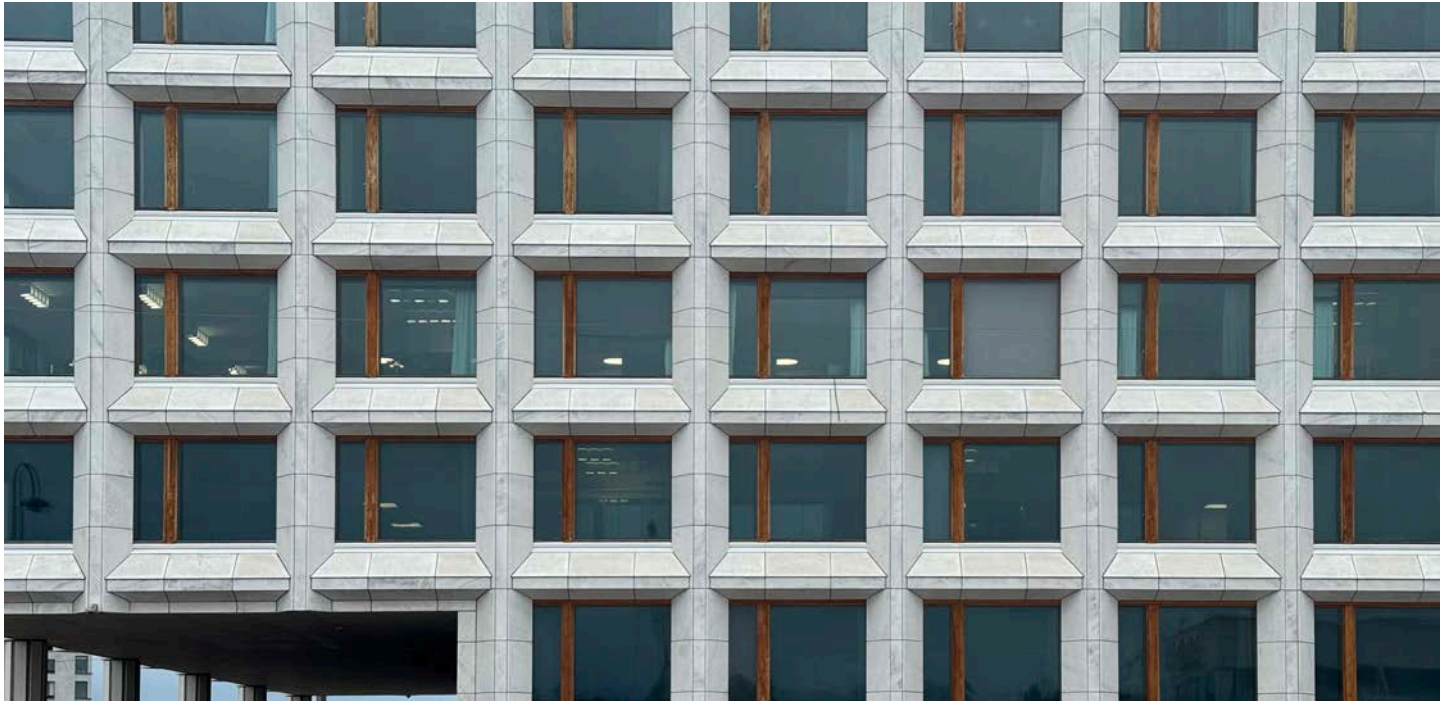
De senaste tre åren på arkitektskolan i Lund har jag och mina klasskompisar studerat olika arkitekter och epoker parallellt. Det har gett en bred referensram, samt fördjupad kunskap om enskilda verk. Med inspiration från tidigare studieresor valde jag att besöka byggnader med olika funktioner och från olika skeden i Aaltokontorets verksamhet: bostäder, arbetsplatser, bibliotek, universitetsmiljöer och publika byggnader. Genom egna besök och guidade visningar ville jag jämföra hur återkommande material och rumsliga grepp förändrades mellan olika platser och program. Målet med min resa var att närma mig Aaltos arkitektur som ett sammanhängande idé-system, och samla konkret inspiration att ta med tillbaka till ateljén.



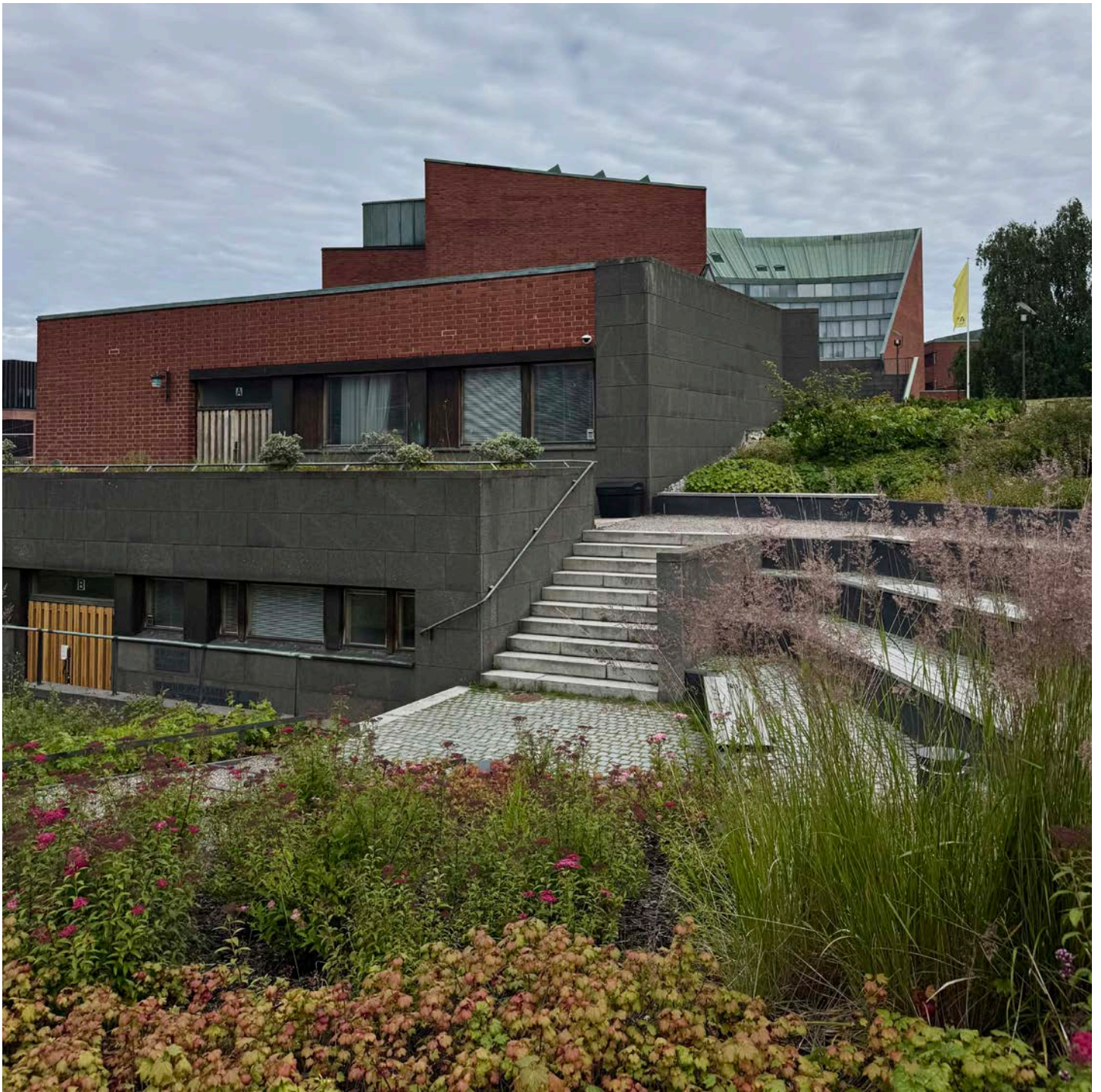
Tåget tar mig från flygplatsen i Vantaa in till Helsingfors centrum. Aaltoresans första stopp är ironiskt nog en byggnad ritad av den finsk-amerikanska arkitekten Eliel Saarinen. Däremot huserar den Arteks flagship store. Artek grundades 1935 av Aino, Alvar, entreprenör Maire Gullichsen och konstkritiker Nils-Gustav Hahl. *Stool 60*, *Beehive-lampan* och *Paimiofåtöljen* förenar konst och teknik. Artek drevs parallellt med arkitektkontoret och fungerar som arkitekturens minsta beståndsdel. De ikoniska möblerna återkommer runt om i staden, inte minst i Aaltos egna interiörer. Det ska visa sig att bójträ och linoleumskivor gör sig lika väl i offentliga miljöer som i en vardaglig kontext. Jag passerar Restaurang Savoy, där Aaltos gestaltning verkar ned på dricksglasets nivå. Trä, textilier, växter och belysning skapar en varm motvikt till restaurangens urbana läge mitt på Esplanaden.

På samma gata ligger kontorsbyggnaden Rautatalo (1957). Fasaden är stram och regelbunden, med mörk koppar och mörkt glas. De stora portarna har de typiska handtagen i mässing. Alvar Aalto beskrev dörrhandtagen som det första taktila mötet mellan besökare och byggnad. Att greppa handtaget är att "skaka hand" med arkitekturen.

På samma gata finns också bokhandeln och kaféet Akateeminen Kirjakauppa (1969), eller "Bokhuset". Byggnaden organiseras kring en hög centralhall, där takfönster leder dagsljuset ner mellan balkonger i vit carraramarmor. Att vistas på våningsplanen är som att befinna sig mitt i en livlig sektion. Balkongerna ger varierande överblick mellan planen. Kopplingen mellan bokhandelns publika våningar är stark, medan personaldelen högst upp delvis är skymd. Rummet är tillräckligt stort för social samvaro och liv, men mellan bokhyllor finns också plats för stilla läsning och vila. Det känns varken monumentalt eller exklusivt.





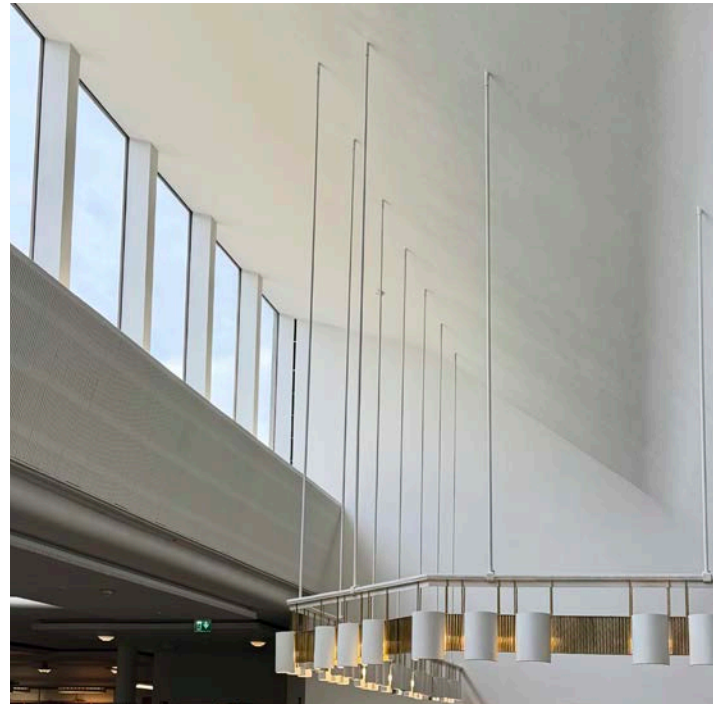


Dag två tog jag *Helsingin metron* till Aalto-universitetet. Campusplanen och flera av skolbyggnaderna är ritade av Aaltos arkitektkontor (1969). 2010 gick tre lärosäten i Helsingfors samman och det nya universitetet uppkallades efter Alvar Aalto. Arkitekturen är en stor del av skolans historia och identitet än idag. Trots att jag är på skolområdet mitt under sommarlovet så är det flera besökare som umgås, läser och solar. Campuset är som ett arkitektoniskt landskap: flera tegelvolymerna är placerade i en lummig parkmiljö, med slingriga promenadstråk som förbinder dem. Staden med dess stökiga kollektiv- och biltrafik känns frånvarande, gömda bakom lummiga buskar och blomstrande planteringar. Aalto anpassade inspiration från amerikanska universitetscampus efter den finländska naturen.

En jämförelse med mitt egna LTH-campus är oundviklig, och på flera sätt liknar Klas Anshelm och Alvar Aalto varandra. Mörkröda tegelfasader med regelbunden fönstersättning, generösa grönytor och inslagen av vatten känns "hemma". Däremot är de olika fakultetsbyggnaderna i Lund ordnade längs en huvudaxel. Aalto-universitetet organiseras som en serie oregelbundna rumsliga relationer. Jag funderar på hur den fysiska gestaltningen av läromiljön formar mig och mina klasskompisar samt våra finska motsvarighet, som blivande arkitekter.



Områdets mest slående byggnad är universitetsbiblioteket Harald Herlin-lärcentret (1970). Jag har en förkärlek för bibliotek, och skrev mitt kandidatarbete om transformationen av en gammal ångcentral till ett stadsdelsbibliotek. Aaltos universitetsbibliotek är ett av mina nya favoritbibliotek. Byggnaden är solfjäderformad - en återkommande form på området - och högt placerade fönster ger ett mjukt indirekt ljus utan insyn. Rummet är öppet, lugnt och erbjuder många olika sätt att sitta: ensam för total studiero eller tillsammans för samarbete. För mitt eget arbete med bibliotek blir detta en fråga om hur arkitekturen kan erbjuda olika sätt att delta, utan att varje aktivitet måste få ett separat rum. Byggnaden har renoverats och anpassats efter biblioteks moderna funktion, men Aaltos grundidé är synlig: samspel mellan ljus, rum och människor.



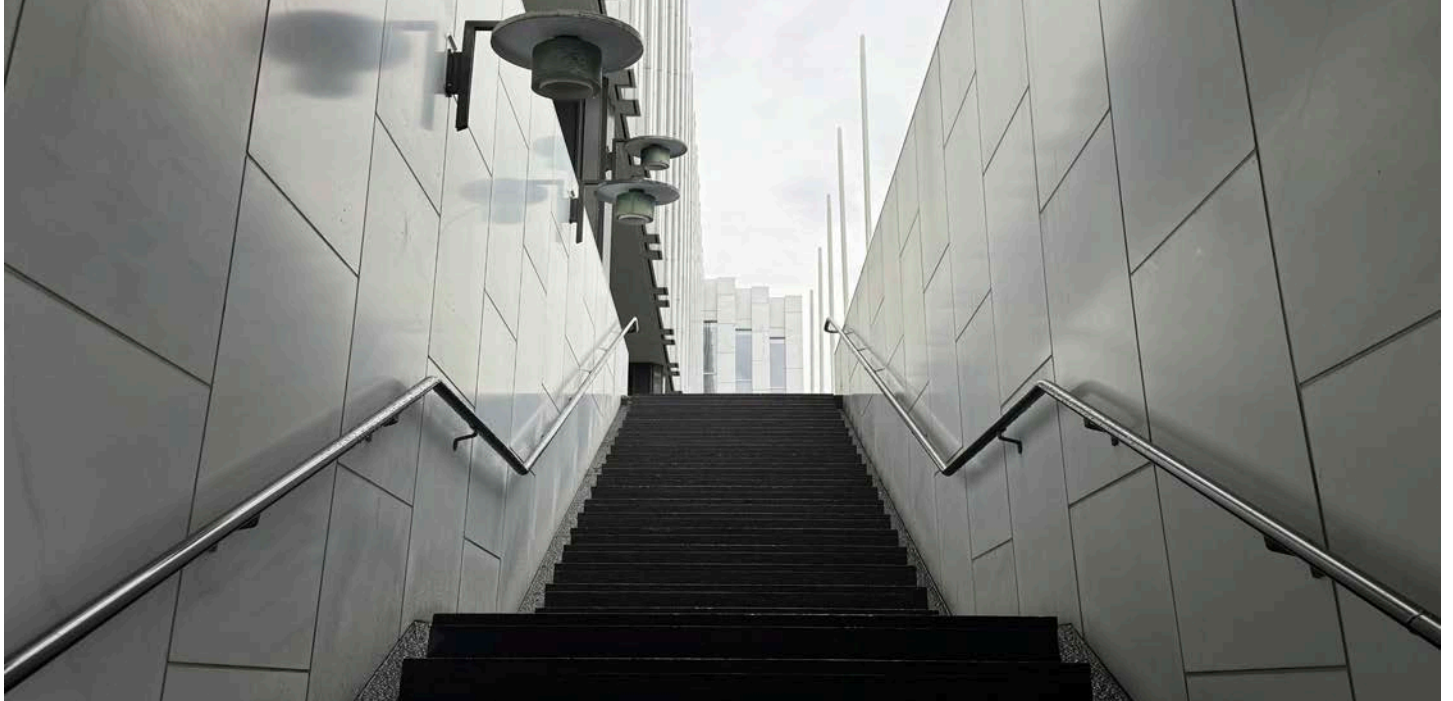


Stärkt av en karelsk pirog fortsatte jag studieresan till Munksnäs, ett område norr om Helsingfors stadskärna. Aalto House (1936) ritades av Aino och Alvar som kombinerad familjebostad och kontor. De två funktionerna kan tydligt avläsas exteriört, då familjens del är mer sluten mot gatan. Kontoret är däremot öppet med generösa fönsteröppningar för funktionellt ljus vid ritborden. Interiören består av enkla material och en mjuk övergång mellan arbete och vardagsliv. Textilier och växter spelar lika stor roll för helhetsintrycket som de stora ytskikten, och gör funktionalismens rena former mysigare. Hemmakontoret som ligger vägg-i-vägg med vardagsrummet är en rumslig manifestation av att Aalto levde med sitt yrke.

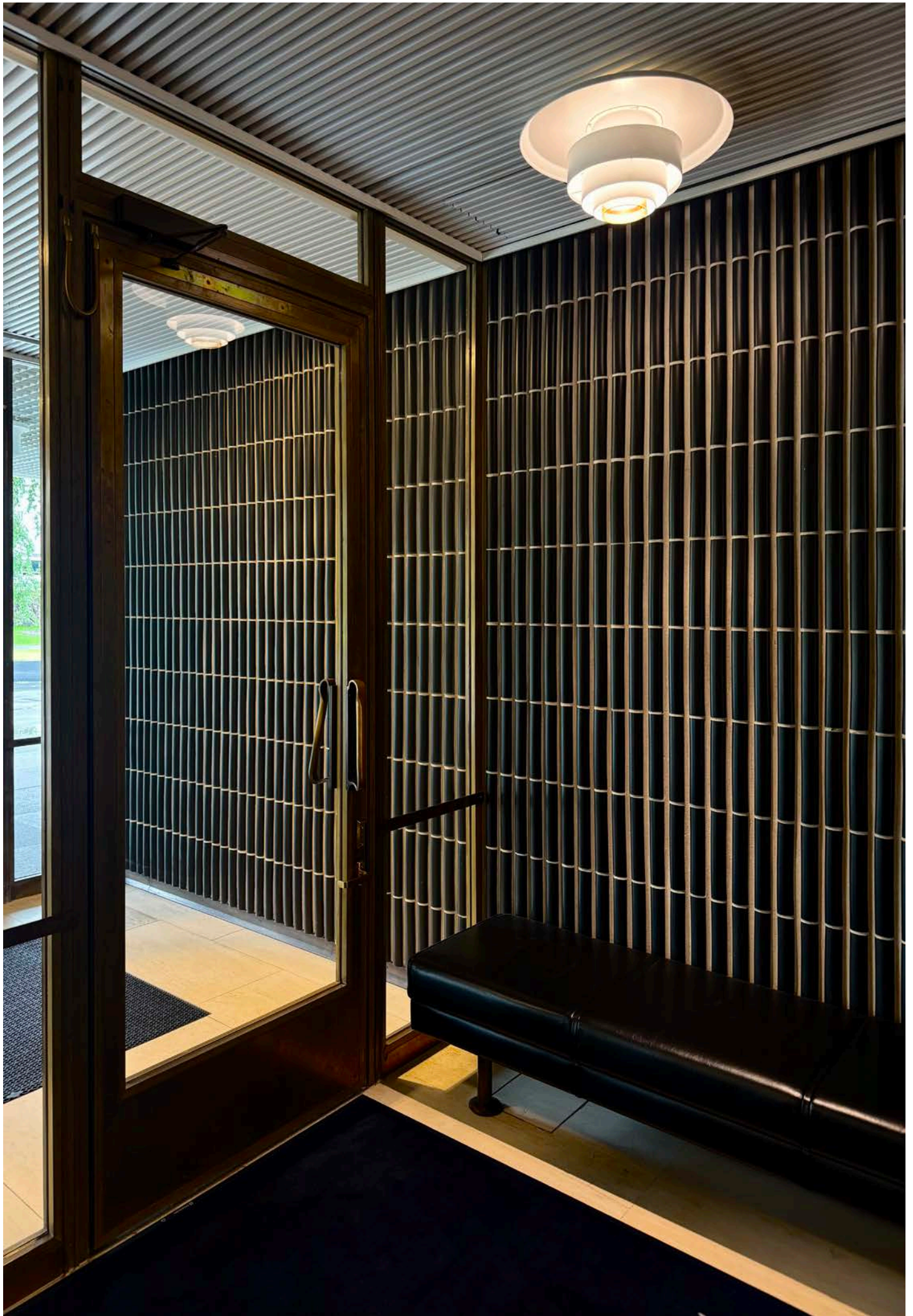
Aino gick bort 1949 efter en tids sjukdom. Hennes bortgång påverkade maken Alvar djupt. 1952 gifte han om sig med arkitektkollegan Elissa, och tillsammans fortsatte de att driva arkitektkontoret. Med tiden växte verksamheten ur Aalto House och kontoret behövde flytta hemifrån. Studio Aalto stod färdigt 1955, 500 meter bort från bostadshuset. Alvar och Elissa sägs ha förespråkat "absolut frihet och total kontroll" i en kollektiv designprocess, och spenderade stor del av sin tid i studion.

Aalto House och Studio Aalto är visuellt och rumsligt lika, bland annat på grund av sina skyddade trädgårdar. Utemiljön och amfiteatern var en aktiv del av kontorets arbete och användes för Alvars föreläsningar. Kontorets centrala del är den stora svängda ritsalen som blickar ut över just trädgården. Horisontella trälister förstärker riktningen och svängningen. Flexibelt och varierande samarbete är synligt i studions utformning.





Mitt studiebesök i Helsingfors är på Finlandiahuset (1975). Konsert- och kongresshuset i vit marmor har höga torn som syns över hela Tölöviken. Fasaden knäcker och anpassas efter bevarade träd. Vid det här laget börjar det bli tydligt att Aaltos arkitektur alltid sker i samspel med den finländska naturen, även i staden. Monumentaliteten känns först avvikande från det jag tidigare sett, men när jag går in och runt så balanseras intrycket av en mänskligare skala. Det är lätt att föreställa sig hur resan genom foajén bygger konsertupplevelsen: publiken som flockas vid entrén, skrider upp för den breda stentrappan och vidare upp till salongen. Finlandiahuset färdigställdes året innan Alvar Aaltos död och kan kanske sammanfatta hans arkitektoniska tänkande. Rum kan vara både arkitektoniskt storslagna och mänskliga.





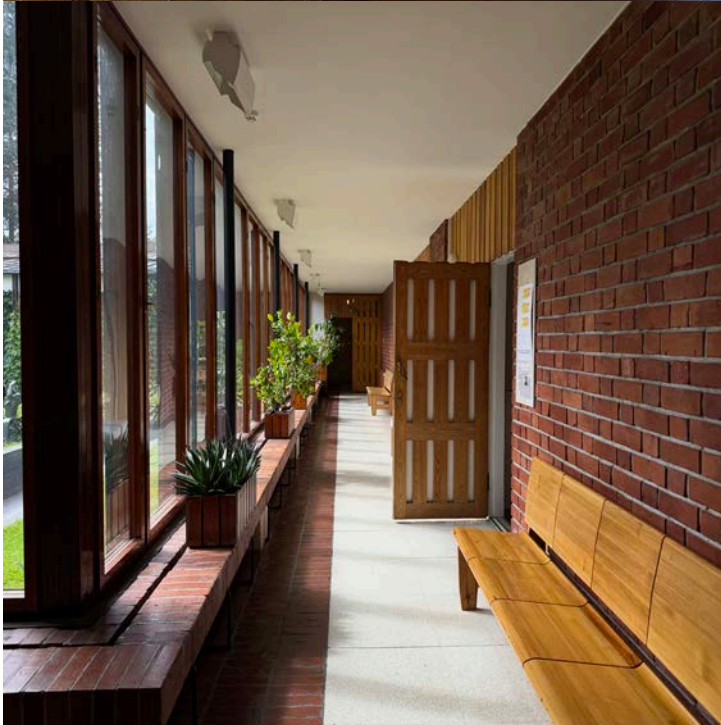
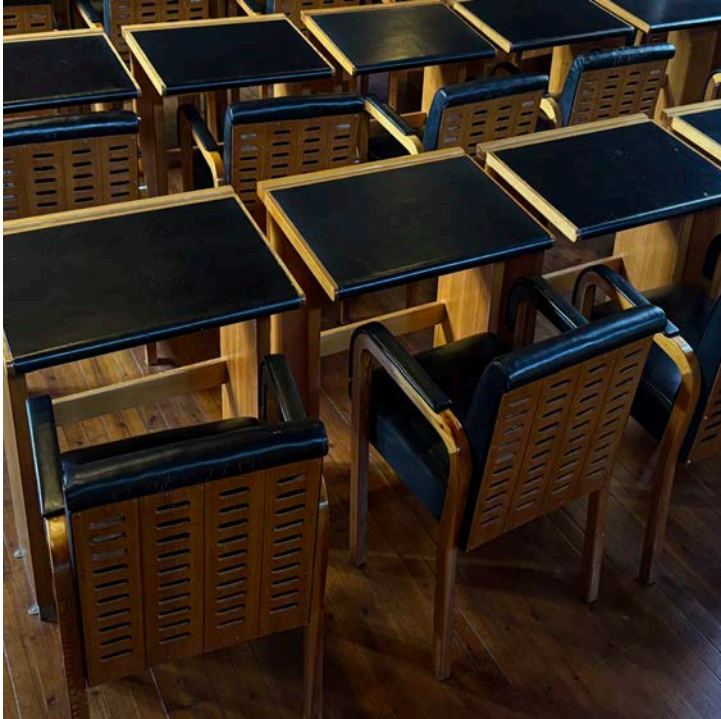
Resans andra hälft spenderades i Jyväskylä – en centralort i Mellersta Finland, norr om sjön Päijännes. Alvar Aalto föddes i Kuortane i västra Finland, men växte delvis upp i Jyväskylä. Tåget från Helsingfors tar mig fyra timmar. Museet Aalto2 var ursprungligen två delade byggnader, som 2023 sammankopplades genom en ljus mellanbyggnad ritad av Helsingforskontoret A-Konsultit. Det är intressant att se vad det kan innebära att bygga vidare på Aaltos arkitektur genom att studera tillägget i förhållande till originalbyggnaden.

Bakom Aalto2 ligger Jyväskyläuniversitetet (1971). Campusområdet Seminariebacken påminner om Aaltouniversitetet med delade byggnadsvolymer omgivna av grönska. En kort promenad från campus ligger studentbostäderna Naatti (1953), som hör ihop med universitetet visuellt. Även här fungerar Aaltos arkitektur som varumärke för den akademiska miljön, där kreativitet och bildning möts.



Säynätsalo kommunhus (1952) inrymmer kontor, bibliotek, bostäder och butikslokaler. En av Alvar Aaltos främsta inspirationskällor var italiensk arkitektur, och han reste regelbundet söderut för både jobb och nöje. Kommunhusets upphöjda innergård är områdets *piazza* som förbinder byggnadens olika program. På plats ska Elissa Aalto ha varit särskilt tongivande, och bland annat föreslagit varierande byggnadshöjder. Kommunhuset upplevs helt olika beroende från vilken vinkel den betraktas. Besökare ges två möjliga vägar upp mot innergården: antingen en formell granittrappa riktad mot huvudgatan, varifrån byggnaden känns mycket hög, eller en mjukare grästrappa som är lite snällare och mer lättillgänglig för Säynätsalos befolkning. Känslan av att befinna sig i rum för gemenskap följer med under hela mitt besök. Alla ser alla genom glasade

partier och välplanerade siktlinjer. Huvudnumret är den stora mörka sammanträdessalen med solfjäderställda takstolar. Både vardaglighet och högtidlighet får samexistera i Säynätsalos multifunktionella mittpunkt.







Experimenthuset i Muuratsalo (1954) fungerade som Alvar och Elissas fritidshus. De köpte skogstomten och byggde huset i etapper. Jag tycker att det L-formade huset är oväntat, lite konstigt och ett av Aaltos finaste verk. Byggnaden öppnar sig gradvis mot den klippiga naturen och den stilla sjön. På gårdens väggar prövades över femtio kombinationer av tegel, fogar och keramiska plattor. Det geometriska tegel-experimenten kontrasterar den orörda naturen. På plats blev interiören viktigare än jag hade väntat mig. Med hjälp av takets distinkta form är det enkelt att navigera, och räta vinklar är sällsynta. Sommarstugans rum är små och anspråkslösa, men nyanser av färg, material och inredning gör att de speglar de boendes personlighet och stil på samma sätt som bostadshuset i Helsingfors.

Trots att jag under hela resans gång var mycket medveten om att jag befann mig mitt i arkitektoniska mästerverk, så kändes det aldrig fel att slå sig ner, komma nära eller stanna upp i Aaltos byggnader.







Tillbaka i Jyveskyläs centrum promenerar jag mellan flera av Aaltos byggnader, och mina sista två studiebesök skiljer sig från resten av Aaltos portfölj.

Casa Laurén (1928) räknas till Alvar Aaltos nordiskt klassicistiska period, även om det finns en antydning om att tänja på dess regler. Dekorativa trappor, bågar och kolonner pekar återigen på de italienska influenserna, och gör det lilla bostadshuset festligt.

Viitatorni (1962) är tretton våningar högt men känns ännu högre, belägen mitt i den lilla trädgårdsstaden Viitaniemi. Jag hinner fundera på om jag kommit fel, innan jag känner igen handtagen. De passar till och med det rationella bostadsprogrammet.



Jag är så glad och tacksam att jag kunde göra den här resan i Alvar, Aino och Elissas fotspår. Efter en vår av intensivt kandidatarbete kom resan med sin upptäckarglädje lägligt!

En av de insikter som jag tar med till mitt eget ritande är hur Aalto använde återupprepning som metod och starkt grepp i sin praktik. Jag själv har tidigare försökt att förnya arkitekturen i varje skolprojekt. Det har varit lärorikt att experimentera, testa och utvärdera många olika lösningar under kandidatåren. Men kanske har oviljan att repetera mig omedvetet bidragit till att standardiserade och platsspecifika lösningar känts oförenliga.

Genom att besöka många byggnader i följd blev det möjligt att urskilja hur rumslig logik återkom och utvecklas i Aaltos arkitektur, vilket krossade den felaktiga föreställningen. Alvar Aalto och hans arkitektkontor ägnade sig delvis åt en *copy and paste*-arkitektur, där många element löper som en röd tråd genom i princip alla verk. Aaltokontoret lyckades bygga upp ett arkiv med goda exempel från tidigare projekt: dörrhandtagen, Artek-möblerna, den vita marmorn, det rörformade kaklet, och mycket mer.

För mitt eget ritande innebär det att jag vill bli bättre på att känna igen vilka lösningar som är värda att utveckla vidare, och varje nytt projekt behöver inte börja med att jag lämnar alla tidigare erfarenheter bakom mig. Istället för att upplevas som uttjatade blir Aaltos upprepning till en repertoar av kännetecken, som sedan kan kombineras på ett nytt sätt i varje projekt. Sådan arkitektur vill jag också skapa!